

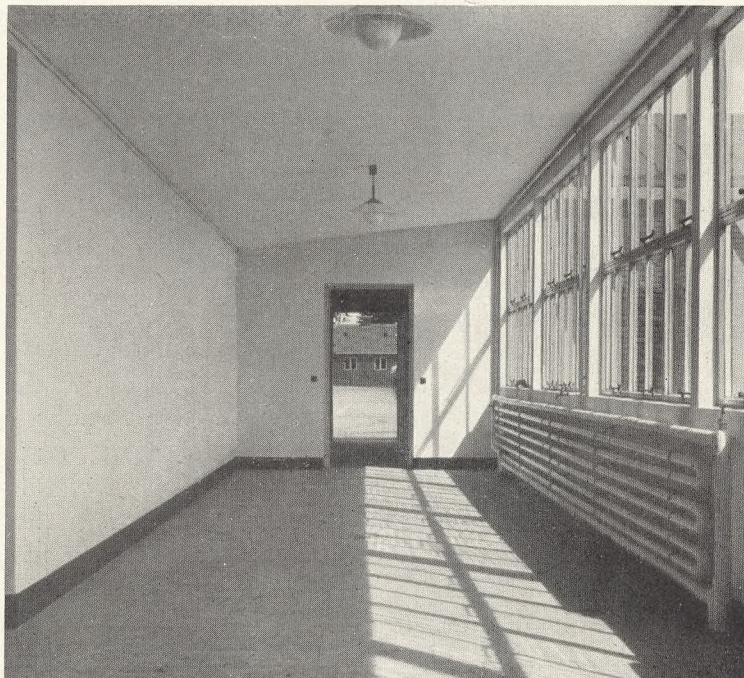
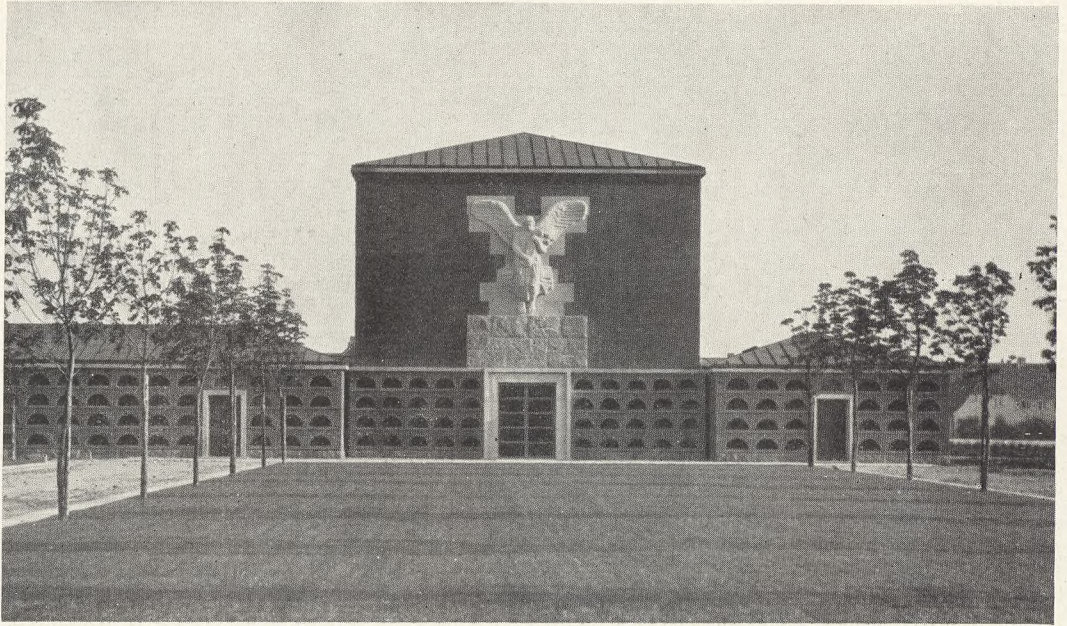

Søndermark Kapel og Krematorium paa Frederiksberg.

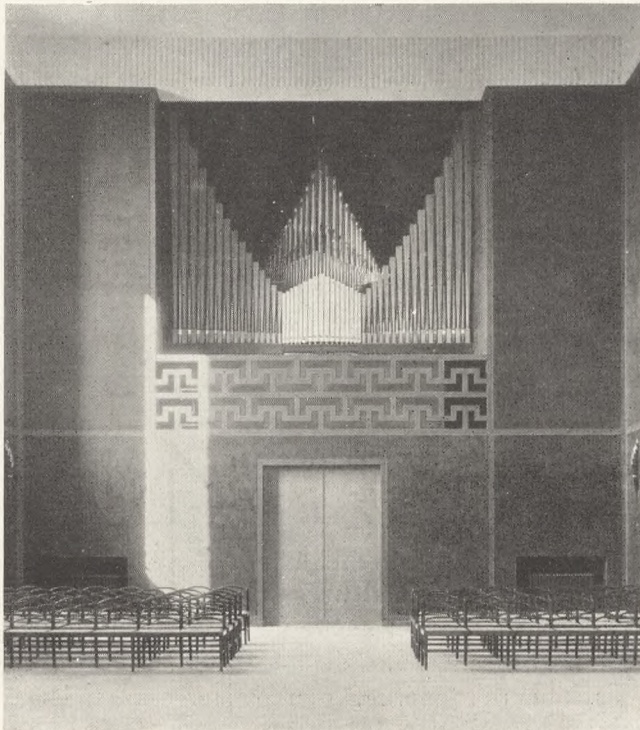
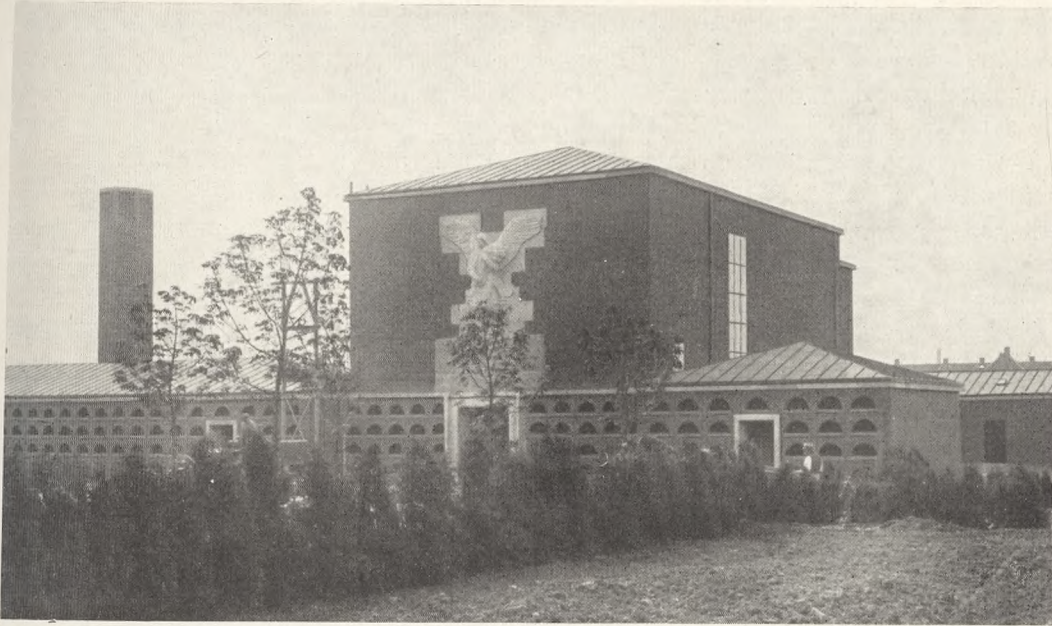
Lørdag den 7. September 1929 indviedes af Provst *H. Koch* det nye Kapel og Krematorium paa Søndermark Kirkegaard i Overværelse af en særligt indbudt Forsamling af Autoriteter og Interesserede med Kirkeminister *Dahl* i Spidsen, og Tirsdag den 17. September fandt den første Bisættelse Sted. Dermed var da Kapel, Krematorium og Kirkegaard bleven overgivet til sit Formaal og Brug, og et stort, smukt og dygtigt Arbejde var fuldført til Ære for Kommunen og forhaabentligt til Gavn for dens Borgere. Da dette Bygningsværk paa en Kirkegaard, saavel hvad angaar Omfang og Indretning, som hvad angaar Omkostninger etc., er noget ud over det sædvanlige, skal der i V. K. bringes en udførlig Omtale heraf.

Spørgsmaalet om Indrettelsen af en ny frederiksbergsk Kirkegaard og dets Bygninger gaar tilbage til Tiden før 1925, og i dette Aar besluttedes det da at indrette en Kirkegaard under Navn af „Søndermark Kirkegaard“ paa et Areal ved Roskilde Landevej, vis à vis den derværende Solbjerg Kirkegaard (se Artiklen om Kirkegaarden V. K. 1929 S. 25–26). Dette Areal maa siges at være noget nær det, der laa mest praktisk for Kommunens Beboere, og i hvert Fald geografisk set var bedre beliggende end det, som den ogsaa besidder *udenfor* sin Bygrænse. Paa dette Areal blev det da besluttet at bygge det nye Kapel, der skulde kunne anvendes saavel til almindelig Begravelse som til Kremation, ligesom man ønskede, at det skulde fremtræde som et værdigt og monumentalt Bygningsværk, og at det skulde kunne fungere i en længere Aarrække. Disse Dele er opnaaet; men man kunde, nu da det er sket, have ønsket, at dette monumentale og stort anlagte Bygningsværk dog havde

Udsigt mod Kapellet fra Indgangen til Solbjerg Kirkegaard.
Tilvenstre Kontor og tilhøjre Graverbolig.

Øverst: Facadeparti, nederst: Forbindelsesgang.

Øverst: Facadeparti, nederst: Orgel over Hovedindgang.

haft en bedre Beliggenhed end her paa en af Roskildevejs Sider. Den forholdsvis lille Kirkegaard, der omgiver det, vil formentlig højst i 20 Aar kunne afgive Plads til Begravelser, hvorefter da Krematoriet kommer til at fungere for Kirkegaarde andetsteds beliggende, hvad der er uheldigt. Og naar dette Bygningsværk endelig skulde ligge her, vilde det have været heldigst for den samlede Virknings Skyld, om de to Kirkegaarde vis à vis hinanden var bleven samarbejdet, saa nær det havde kunnet lade sig gøre, saa at f. Eks. den nederste Allé paa Solbjerg havde dannet Midteraksen for Søndermark Kirkegaard. Herved var Kapellets Midterbygning kommen til at virke rent synsmæssigt over et langt større Stykke end nu, da den ligger netop saa meget ved Siden af Alléens Midterakse, at det virker irriterende.

Med de foreskrevne Ønsker og den opgivne Beliggenhed udskrev Kommunen en Konkurrence, hvortil indkom 81 Projekter. Af disse præmieredes der 4, og det overdroges II. Maj 1927 Førstepræmietagerne, d'Hrr. Professor *Edv. Thomsen* og Arkitekt *Fritz Schlegel*, at forestaa Opførelsen af Kapellet.

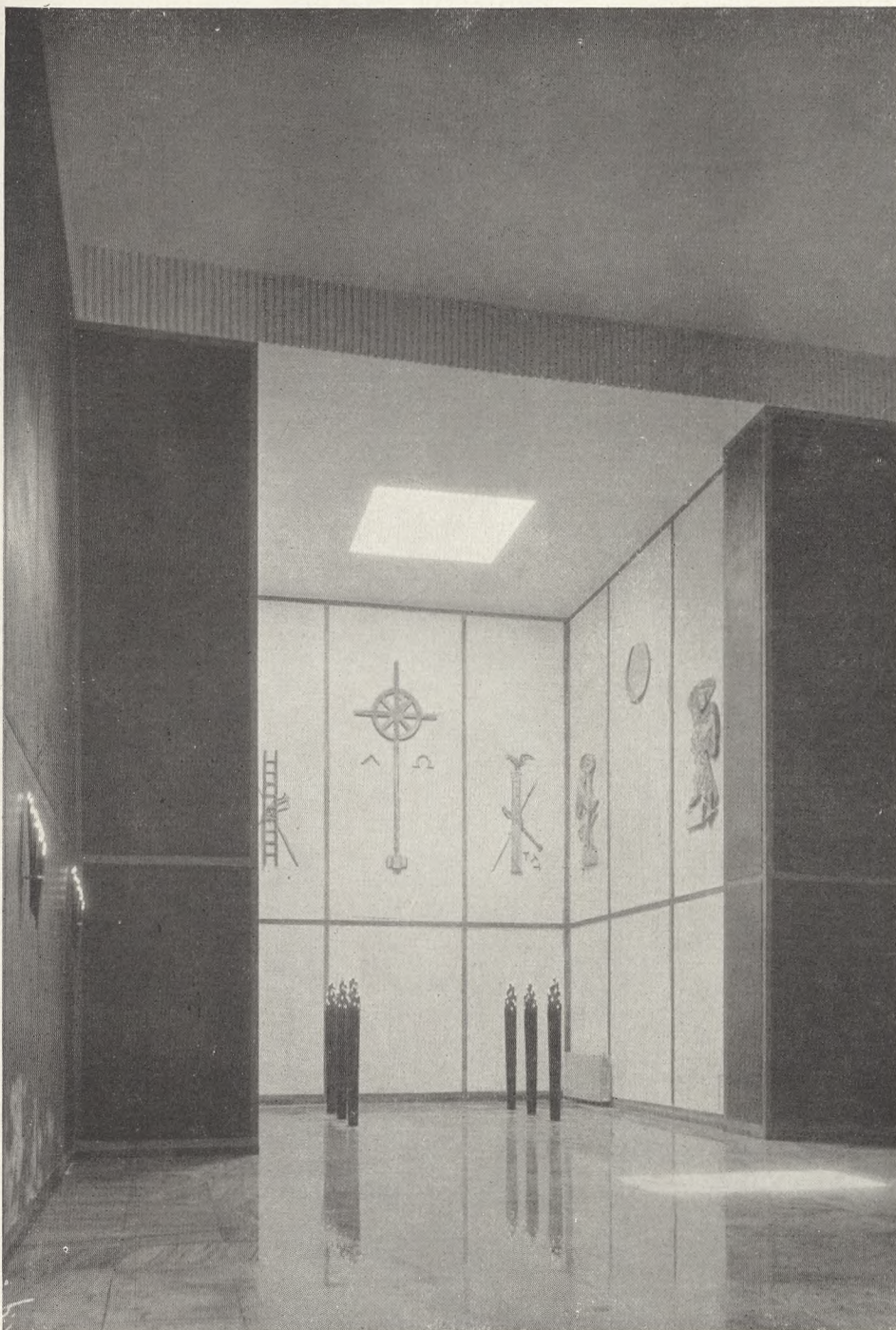
I en Redegørelse for Arbejdet med Kapellet og dets Indretning meddeles der i et af Frederiksberg Kommune udgivet lille Skrift følgende:

„Selve Krematoriekomplekset, der spænder over ca. 2200 m², og hvis Opførelse har kostet ca. 500,000 Kr., er opført i en Stil, som uden at have bestemt Tilknytning til tidligere Tidens Stilarter, har et monumentalt, værdigt og harmonisk Præg, saaledes at Bygningen baade i det Ydre og Indre passer godt til sit Formaal“.

Dette kan de fleste Besøgende sikkert i Hovedsagen skrive under paa, og naar der i den følgende Omtale af Bygningsværket og dets enkelte Dele ligger nogen Kritik, vil denne ikke kunne røkke ved det Faktum, at man staar overfor et monumentalt, egenartet, moderne og hensigtsmæssigt Bygningsværk, i hvilken de forskellige Kunstnere med et sikkert Blik for Virkningen og i en bestemt maalbevidst Stræben mod et Ideal har benyttet saare enkle Virkemidler og har opnaaet et smukt Resultat.

Bygningen er opført af haandstrøgne Sten fra Bloustrød Teglværk. De er af en egen dybrød Tone og fugede med dybtliggende mørke Fuger. De store og høje Murmasser er imod Vest kun afbrudt af et højt Vindue, og i Koret er der absolut ingen Afbrydelse. Ud imod Opkørselen er der indbygget 162 Urnenicher til Henstilling af Urner, og det forekommer Redaktionen, som dette er en absolut Forringelse af denne Side af Bygningsværket. Dels virker denne Opdelthed af Muren uroligt, – og endnu mere vil dette formentlig blive Tilfældet, naar Urnerne til sin Tid kommer paa Plads – dels findes det principielt forkert, at Urner saaledes opstilles paa en Facade og med Front imod en saa stærkt befærdet Gennemgangsvej, som der her er Tale om. Der bliver ingen Plads for alvorlige Tanker eller for nogen Dvælen ved disse Urner, hvor Trafiken maa gaa sin Gang til flere Sider.

Den høje Midterbygning flankeres af to Sidebygninger, paa hvis Facade de omtalte Urnenicher fortsættes, ligesom Dørene, hvis Dekorationer i Bronze siden omtales, i nogen Afstand virker ens. Dermed hører ogsaa denne ensartede og symmetriske Virkning op, og mens Bygningen tilvenstre fortsætter over en betydelig Strækning, er den tilhøjre meget kort, og saavel ved denne Forskel som ogsaa ved den Ulighed, der fremkommer af Tagkonstruktionerne, fremkommer der en Uligevægt, der virker uheldigt, og som det ikke er lykkedes at tilsløre selv ved de strengt symmetriske og faste Opkørsels- og Anlægsforhold, som er udformet. Kun naar man kommer helt over paa den anden Side af Roskildevej, er Uligevægten skjult (se Billedet S. 69).

Koret, hvor Kisten skal anbringes mellem de fakkelformede Lyskandelabre, set fra Kapelsalen. (Se Teksten S. 75-76).

Hovedindgangen med Professor Utzon Franks Skulptur.

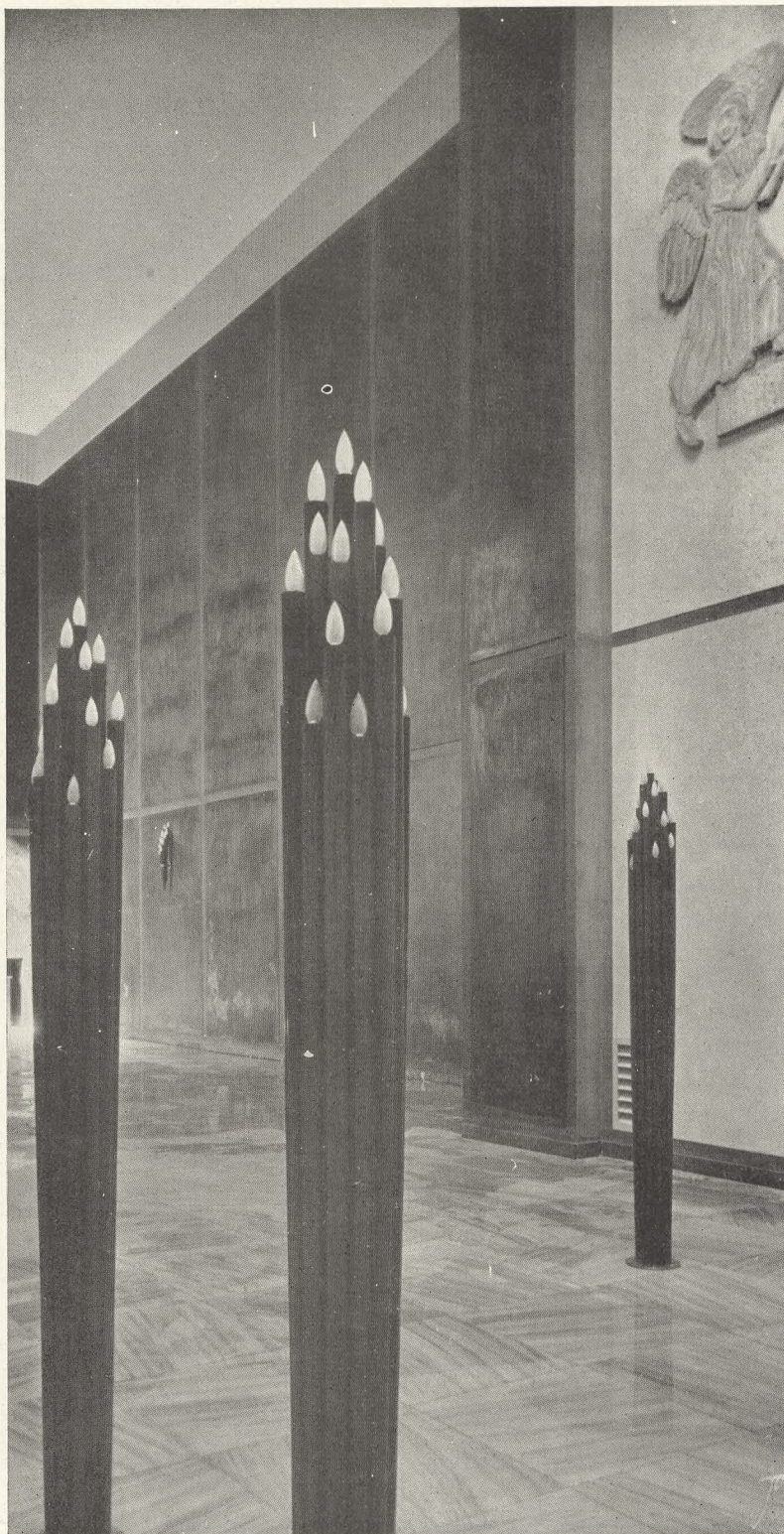
Bygningens Sokkel er af bornholmsk Granit, og Murene er foroven afsluttede med Granitoverligger. Tagene, der er ret flade, er dækkede med Kobber, ligesom Tag- og Nedløbsrender er af Kobber. Overalter der gedigne og gode Materialer, og der er intet sparet, hvor det er skønnenet formaalstjelligt at ofre noget paa Udstyr og Materiale.

Dette fremgaar ikke mindst af Hovedindgangen til Forhallen. Døren er af Bronze med Glasfyldinger, og over Indgangen er anbragt en stærkt frem springende Granitfigur i overnaturlig Størrelse, forestillende en Engel med et Neg, eller maaske nærmere betegnet: Dødens Engel har samlet de modne Aks. Under Engelen, der ligesom de inde i Kapellet værende religiøse Motiver er udført af Professor *Utzon Frank*, er indhugget Begyndelsen og Enden paa det græske Alfabet: Alfa og Omega.

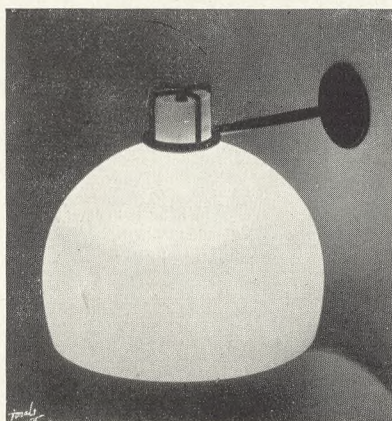
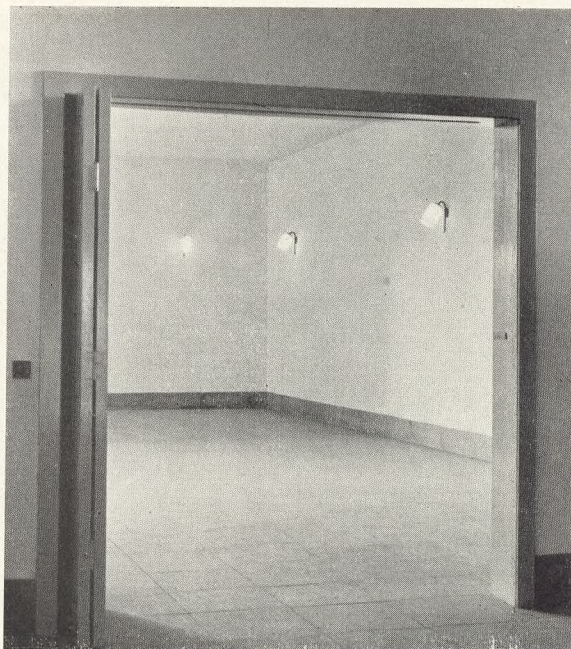
Fra Forhallen fører Dørene til fire Sider: 1) til Kapellet, 2) til Venteværelse for Følget, 3) til Afleveringsrummet for det Til-

fælde, at der skal være Kremation, og 4) ud til Kirkegården.

Kapelsalen er et højt og harmonisk Rum, der indsnævres noget i en firkantet Plads, hvor Kisten, Præsten og det nærmeste Følge vil have sin Plads (Koret). Det faar sit Lys fra et eneste Vindue, der er anbragt i Baggrunden mod Vest, og som er ret smalt og næsten naar fra Gulv til Loft, samt for Korets Vedkommende fra et Ovenlys over Kistepladsen. Man forbavses over, at to Vinduer saa langt fra hinanden kan give saa rigeligt Lys, som Tilfældet er, og ved Lysvirkningen skabes en vis Kontrast mellem Kapelsalen, (hvor Væggene er af sort Frescopuds, inddelt ved smalle gule Striber i Kassetter altsaa af en dæmpet Tone), og Koret, hvor Væggene er hvide, og hvor Kisten altsaa kommer til at staa i lysende og venlige Omgivelser. I det indsnævrede Rum er Væggene dekoreret med Motiver, der i al deres Enkelhed gengiver meget realistiske Detailler, der knytter sig til Korsfæstelsen, samt de fire Evange-

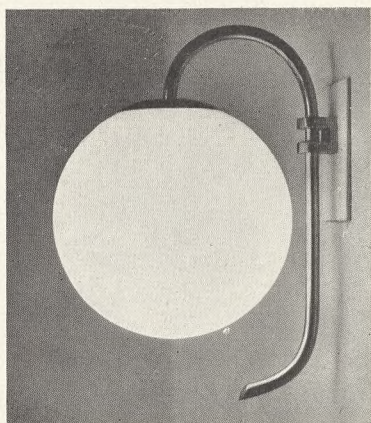
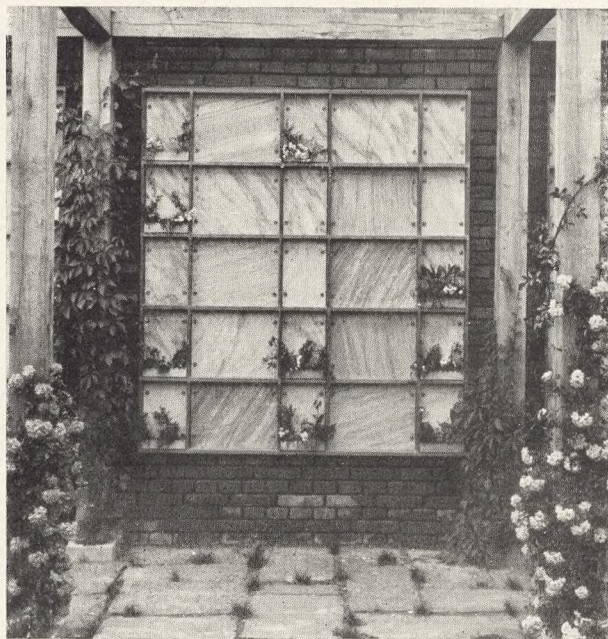

Detailparti af Koret, set mod Kapelsalen.

listers Symboler i farvet Relief. Havde man ikke Korsets Symbol som Midtpunkt i disse Motiver og dertil Alfa og Omega i ny Skikkelse, faldt man ikke saa let paa at forklare de afbildede „Redskaber“, saasom en Stige, en Svøbe, en Fakkellignende Form, et Spyd, tre Terninger etc. etc., som hentydende til Kristi Lidelseshistorie, og det maa desvære alvorligt befrygtes, at Symbolerne vil misforstaas og vil udfordre Folkevittigheden her, hvor det brede Publikum i langt højere Grad end et for moderne Kunst velvilligt og forstaaende Publikum vil finde Vej. Et Skrift- eller Tankesprog vilde her have gjort godt som vejledende eller tankesamlende. — Omkring Kistens Plads er anbragt 6 faststaaende Kandelabre af fakkellignende Form, og lignende Lampetter er fastgjort paa Væggene i Kapelsalen. Stolene, der er samlede i Rækker paa 7, er magede af en let Bygning; Sæderne er dannet af Gjorder. Desvære vil de ca. 200

Øverst: Venterum, nederst: Lyslegeme.

Siddepladser næppe slaa til, og allerede ved den første Bisættelse, der dog ikke maa betragtes som nogen særlig stor, og hvor det Antal, der var hidlokket af Nysgerighed efter at se det nye, ikke kan skønnes at være af væsentlig Betydning, var der ikke Siddepladser nok til Følget. Dette maa alvorligt beklages, og det er underligt, at man ikke har lært af Erfaringen fra Bispebjerg paa dette Omraade, naar et saa stort og kostbart Bygningskompleks indrettes.

Orgelet, der er leveret af *Frobenius*, er opbygget med pyramidalsk opsatte, synlige Orgelpiber og med en stærk Kulissevirkning fra nogle Træpiber i nuancerede Farver, hvilket giver hele Arrangementet et ejendommeligt, uvirkeligt Udtryk. Orgelets Toner saavel som det foran dette anbragte Kor fylder godt i Rummet og lyder smukt. Foran Orgel og Kor er der et kinesisk a la greque Gitter. (Se Billedet Side 71).

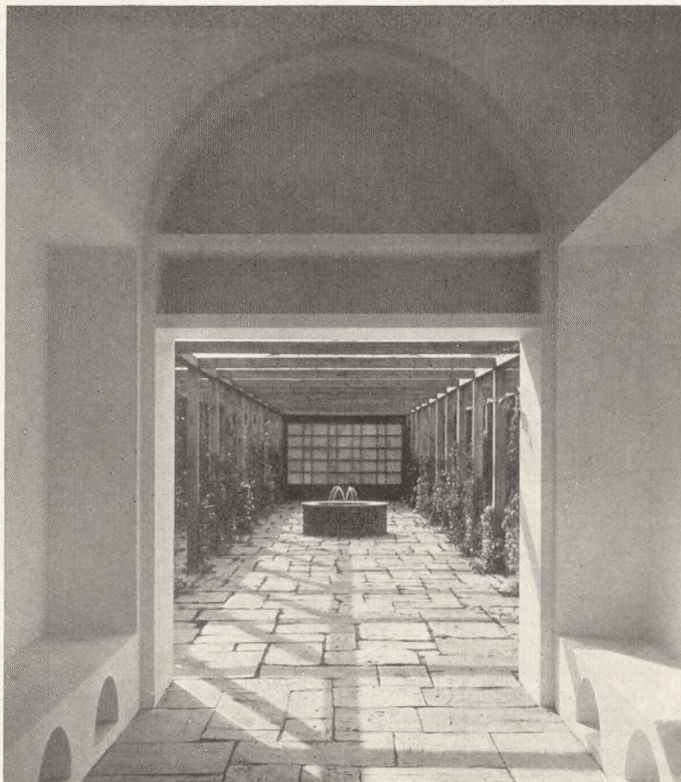
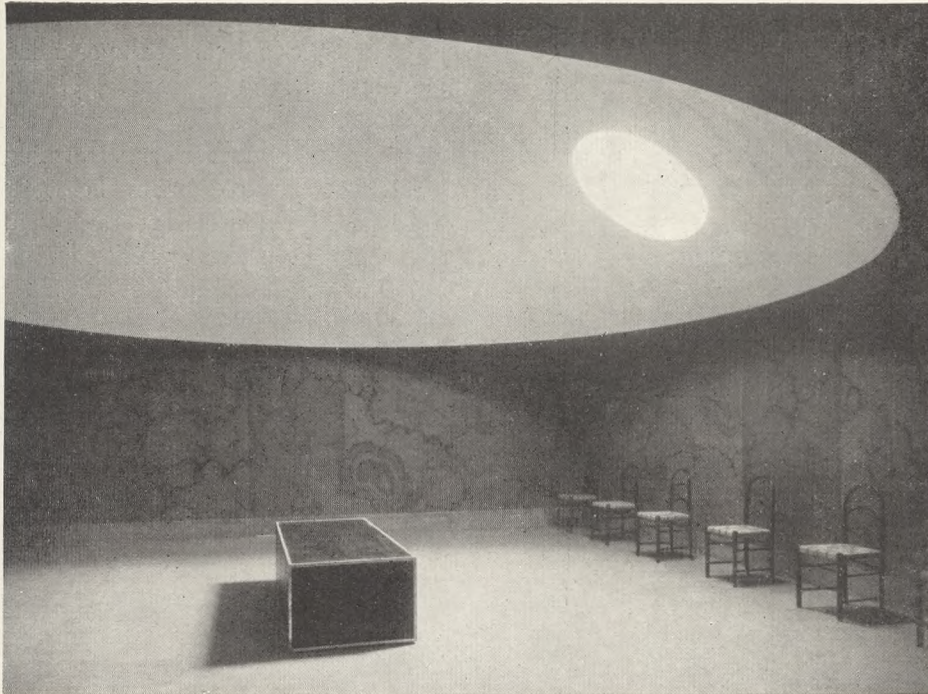
Øverst: Detailparti fra Urnegaarden; nederst: Lyslegeme.

Hovedindtrykket af dette Rum, Kapelsal og Kisteplads, der er Hovedmotivet og det egentlige Centrum i Bygningsværket, er behageligt og tiltalende, uden at man dog kan sige, at det giver netop den Stemning, man kunde ønske fremkaldt, eller at det har netop det til Formaalet mest ønskelige Præg. Dermed være hverken sagt, at Kapelsalen burde have Kirkepræg, eller at de eksisterende Kirkegaardskapeller i Hovedstaden er ideelle. Men det synes ikke absolut indlysende, at dette Rum netop er til Ligbegængelse og ikke lige saa godt kunde bruges til andet, mindre højtideligt. Man undgaar ikke helt Følelsen af, at denne Kapelsal, ligesom det Thomsenske Kapel paa Ordrup Kirkegaard, ligger i et noget lavere Plan, end det ifølge Opgave og Formaal burde det, – dog er Forholdet her ikke slet saa grelt som i Ordrup, hvor hele Kapelkomplekset er bleven deklasseret. Men naar det kraftige og fuldtonende Orgel bruser, naar Lampetters og Kandelabrers Fakler er tændt, kan dog ogsaa Rummet i Søndermark Kapel være en smuk og værdig Ramme om den sidste Afsked med vore Døde. –

Omkring Kapelsalen grupperer sig en Række Rum af praktisk Betydning og Karakter, som det fremgaar af Planen paa dette Blads Tillægsider. Ved Hovedindgangen ligger tilhøjre Ventesalen for Følget og tilvenstre Afleveringsrummet. Herfra fører en Dør ind til et Rum, hvor Kisterne venter, til Kremation kan finde Sted, og i næste Rum findes de to Ovne. Bag Kapelsalen finder vi mod Vest Kistemodtagelsesrummet, dernæst Ligrum, hvorpaa følger Pynterum og et af Træ opført lyst Forbindelses-Rum, der er beregnet for Palmer, Laurbærtræer etc. etc. (se S. 70). Herimellem er der bl. a. Toilette og Omklædningsværelse for Præsterne. Af disse forskellige Rum skal særligt omtales Afleveringsrummet, hvor Slægten sidste Gang ser Kisten med deres kære Afdøde, og hvis Billede derfor maa antages at fæstne sig stærkt i Bevidstheden. Her stilles Kisten paa en mørk Katafalk midt paa Gulvet. Gennem et rundt Vindue i Loftet, der tildels er formet som en Kuppel (se Billedet S. 79), vil Lyset særligt kunne falde ned paa Kisten, hvorved dens Blomsters Skønhed vil blive fremhævet. Det var Tanken, at det nærmeste Følge her skulde tage den sidste Afsked; men det maatte forudses, og det viste sig ogsaa ved den første Bisættelse at være rigtigt, at man vanskeligt kan holde det øvrige Følge ude herfra. Man maa derfor snarere vente, at Følget her vil defilere forbi Kisten og den nærmeste Slægt for, som det ellers er Skik ved Graven, at hilse paa og kondolere Slægten. Hvorledes den ellers vil tage den sidste Afsked med den Afdøde, maa blive en privat Sag; det vil formodentligt rette sig efter de enkelte Slægters Ønske. Men man kan ikke komme bort fra, at den stemningsfulde Afsked, der kan tages ved en aaben Grav, naar Kisten er sænket, eller den endnu stærkere Stemning, der af sig selv skabes, hvor (som paa Bispebjerg) Kisten langsomt sænker sig under Orgelmusik og ganske forsvinder for Tilskuerne, eller (som i Slagelse), hvor gyldne Døre glider for, – den er det ganske umuligt at skabe her. Her maa de efterlevende bryde op og lade Kisten tilbage paa Katafalken, hvorefter saa til sin Tid, naar Følget er borte, Kirkegaardens Folk besørger det videre fornødne. Jordpaakastelsen vil, naar der skal være Kremation, foregaa i Kapelsalen, – ellers formentlig efter Behag her eller ved Graven. –

Dørene til Ventesal og Afleveringsrum er af Kobber og udført med Motiver af Dagen og Natten ved Billedhugger *Stæhr Nielsen* (se Billederne paa Tillægsiderne). Ligrum og de tekniske Rum er indrettet praktisk og hygiejnisk.

Foruden til Begravelseshøjtideligheden og Kremation maa der nødvendigvis være

Øverst: Afleveringsrummet (se Teksten S. 78);
nederst: Parti fra Urnegaarden (se Teksten S. 80).

Bygninger for Administration samt foruden de nævnte Urnepladser andre lignende paa andet Sted. Disse Bygninger omslutter en Gaardsplads, hvis Midte er udlagt med Græs. Administrationsbygningen har her i den østlige Længe Kontor, Opholdsrum for Lighærere, Gartnere, Koner og Arbejds mænd, diverse Toiletter samt Redskabsrum. I den sydlige Længe findes Urnehallerne eller Columbarierne. Løsningen af dette Problem er for den aabne Urnegaards Vedkommende overmaade heldig, og den er formet som en fliselagt Gaard eller Pergola, i hvis Fuger der er Trædeplanter, og op ad hvis Stolper der snor sig Slyngrøser (se S. 79). I Murene er afsat Plads for enkelte eller dobbelte Urnegemmer, der lukkes af en Plade af schlesisk Marmor. Foran Tavlerne er der anbragt en ganske smal Jardiniere, hvorved man er kommen lykkeligt ud over det Savn, der føles i Urnegaarden paa Bispebjerg, hvor det er praktisk umuligt at pynte med Blomster paa Væggene, – uden at man til Gengæld er havnet i den parisiske Rædsel fra Pére Lachaise med „Hatteknagerne“ til Blomsterkranse ved Urnetavlerne. Dersom det vil være muligt at gennemføre en ensartet Udsmykning af de ensartede Tavler i disse Mure, vil der her med Tiden blive skabt et enestaaende smukt Billede og en overmaade heldig Løsning af Urneopstillingen vil være tilvejebragt, – en Opstilling, der maa kunne virke overbevisende selv for dem, som ellers er Tilhængere af Traditionen for, at Asken skal føre tilbage til Jordens Moderskød, – hvilket den jo iøvrigt i de fleste Tilfælde vil blive, naar „Fredningstiden“ for Urnegemmet er udløben. – De saakaldte Kolumbarier med „lukkede Urnepladser“, der findes i to kælderagtige Rum i Tilknytning til denne Urnegaard, virker derimod ikke nær saa overbevisende, – hverken ved deres Berettigelse eller den Form, der er givet dem. – Urnehaven, der er anlagt øst for Urnegaarden (ikke vist paa Planen i V. K. 1929, S. 25), er for en Del anlagt med et cirkelrundt Parti. Vest for Kapellet er udlagt en Græsplæne med en enkelt Række Trædesten, – den er beregnet til at skulle tjene som „Fællesgrav“, d. v. s., at der paa dette Sted kan nedsættes Asken af saadanne Personer, som ønsker, at deres Gravsted skal forblive ukendt for alle, og som ikke vil have deres Grav pyntet med Blomster, Mindesmærke etc. Der bliver intet over Jorden, som viser, hvor der er begravet, eller hvor den enkelte er gravet ned, og kun Begravelsesvæsenet ved, hvor dette er sket; men det forbliver som dettes Hemmelighed.

Forbrændingsovnene, der er af engelsk Fabrikat, er indrettet til Gasfyring, hvorved der naturligvis opnaas mere Renlighed og Hygiejne end med de herhjemme almindeligt brugte Koksovne. Tiden vil vise, om Ovnene ogsaa i anden Henseende er heldige for vore Forhold, hvorom man ikke straks kan vide ret meget. Dels har man nemlig i Bristol, hvor Ovnene stammer fra, kun anvendt dem i ca. 70 Tilfælde, – dels bruger man i England Trækister og ikke som hos os Zinkkister. Dette sidste kan give sine Vanskeligheder paa forskellig Maade, ligesom Driften ved Gas vil være dyrere, hvad vi imidlertid ikke her skal komme nærmere ind paa. At det heller ikke er nogen Fordel, men tværtimod en Ubehagelighed, at have de for denne Type nødvendige brummende elektriske Luftpumper opstillet i Bygningerne, er givet, og saadanne behøves f. Eks. ikke ved Höganäs-Ovnene. Endelig er Skorstensspørgsmaalet her ikke klaret saa taktfuldt som paa Bispebjerg, hvor Skorstenen overhovedet ikke ses.

Foruden Bygningskomplekset inde paa Kirkegaarden findes der Gartnerbolig og Kontor, flankerende Indgangen umiddelbart ved Roskildevej (se Billedet S. 69).